

บทที่ 4

บริบททั่วไปของชุมชน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงพฤติกรรมสุขภาพส่วนบุคคลของ อองสตรีวัยเจริญพันธุ์ ชาวปกากะญอ โดยอาศัยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งในบทนี้จะได้นำเสนอบริบทต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งเป็นบริบททางสังคมของสตรีวัยเจริญพันธุ์ เป็นการนำเสนอข้อมูลขั้นพื้นฐานของหมู่บ้าน ประกอบด้วย

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน
2. ลักษณะทางกายภาพและข้อมูลพื้นฐานทางประชากร
3. โครงสร้างทางสังคมของชุมชน
4. วิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชุมชน
5. ศาสนา ความเชื่อ จารีต ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน
6. ปัญหาสำคัญในชุมชน

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน

หมู่บ้านโม่งหลวงมีอายุประมาณ 375 ปี เป็นหมู่บ้านของชาวเขาเผ่าปกากะญอ มาตั้งแต่แรก มีผู้นำชุมชนแบบผู้นำธรรมชาติที่เรียกว่า ปา-ฮี-โจ้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 เริ่มอยู่ภายใต้การปกครองโดยกระทรวงมหาดไทยและเริ่มมีผู้นำหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ ที่เรียกว่า ผู้ใหญ่บ้าน นับตั้งแต่ปี 2475 มาจนถึงปัจจุบันมีผู้นำหมู่บ้านรวมทั้งหมด 10 คน แต่เดิมหมู่บ้านโม่งหลวงมีชื่อจริงเรียกกันว่า บ้านม่วงหลวง ซึ่งหมายถึงหมู่บ้านที่มีต้นมะม่วงต้นขนาดใหญ่ เมื่อทางราชการเข้ามาในหมู่บ้านและถามชื่อหมู่บ้าน ชาวบ้านซึ่งเป็นชาวไทยภูเขาเผ่าปกากะญอซึ่งพูดภาษาไทยไม่ชัดจึงตอบว่า ชื่อหมู่บ้านโม่งหลวง ดังนั้นทางราชการจึงให้ชื่อหมู่บ้านว่า บ้านโม่งหลวง มาจนถึงทุกวันนี้

ปัจจุบันมีนายวสันต์ วิจารณ์สมบัติกุล เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีนายสมชาติ วัฒนวิเศษกุล และนายสุรพงษ์ ยิ่งสินสวัสดิ์ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีนายกำพล บุญเต็ม และนายบุญเสรีเรืองชัย เป็น อบต. ประจำหมู่บ้าน

2. ลักษณะทางกายภาพและข้อมูลพื้นฐานของประชากร

หมู่บ้านโม่หลง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านกองแขก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านของชาวเขาเผ่าปกากะญอ อยู่ในเขตติดต่อระหว่างอำเภอจอมทองกับอำเภอฮอด อยู่ห่างจากตัวอำเภอแม่แจ่ม ประมาณ 45 กิโลเมตร ถนนเข้าสู่หมู่บ้าน แยกออกจากถนนฮอด-แม่แจ่ม เข้ามาประมาณ 9 กิโลเมตร ลักษณะพื้นที่ของหมู่บ้านอยู่ไหล่เขารอบๆ หมู่บ้านเป็นภูเขาและป่าทั่วไป มีแม่น้ำโม่หลงซึ่งมีต้นน้ำอยู่บริเวณบ้านขุนแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ไหลผ่านหมู่บ้านโม่หลง ชาวบ้านใช้น้ำจากแม่น้ำโม่หลงในชีวิตประจำวันและใช้ในการเกษตรกรรม ลักษณะของดินบริเวณชุมชนจะเป็นดินร่วนปนทรายเหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรม ป่าไม้ที่ล้อมรอบหมู่บ้านเป็นป่าเบญจพรรณทั่วไป อากาศบริเวณนี้ค่อนข้างสบายและไม่ร้อนมากนักในฤดูร้อน

ลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านโม่หลงเป็นบ้านแบบยกพื้นใต้ถุนสูง เพื่อใช้พื้นที่ใต้ถุนบ้านไว้เลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ไก่ และยังใช้ประโยชน์อื่น ๆ เช่น ใช้เป็นที่ทอดผ้า เก็บพื้นที่ใช้ทำข้าว (ครกตำข้าว อยู่บริเวณชายคาใกล้ใต้ถุน) แต่เดิมชาวบ้านโม่หลงปลูกบ้านคล้ายกระท่อมไม้ไผ่ มุงหลังคาด้วยหญ้าคาหรือใบตองตึงซึ่งหาได้ในท้องถิ่นแต่ปัจจุบันชาวบ้านโม่หลงส่วนใหญ่ปลูกบ้านด้วยไม้ มุงหลังคาด้วยสังกะสีหรือกระเบื้องมากขึ้นเนื่องจากสามารถหาซื้อได้สะดวก มีความคงทนถาวรมากกว่าใบตองตึงหรือหญ้าคาและเนื่องจากการที่ชาวบ้านตัดสินใจที่จะไม่โยกย้ายไปหาที่อื่นอีก ลักษณะของการกระจายของบ้านจะกระจายทั่วไปไม่เป็นระเบียบ และไม่มีรั้วรอบขอบชิด

สภาพภายในบ้านของปกากะญอในหมู่บ้านโม่หลง แต่เดิมมีห้องเพียงเดียว เป็นห้องโล่ง มีกระบะดินสำหรับหุงต้มอาหาร และให้ความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัวแต่ในปัจจุบันมีการสร้างบ้านที่เปลี่ยนมาเป็นบ้านไม้ มีหลายห้องนอนสำหรับลูกชาย ลูกสาวด้วย และสร้างโรงครัวเป็นเรือนหลังเล็ก ๆ แยกออกจากตัวบ้านซึ่งมีลักษณะคล้ายบ้านของคนพื้นราบ

การคมนาคมของหมู่บ้านนี้ในอดีตใช้การเดินทางเท้า เพื่อติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ หรือติดต่อกับสังคมภายนอก เช่น การติดต่อกับอำเภอแม่แจ่มหรือไปอำเภอฮอด แต่เมื่อ 20 กว่าปีที่ผ่านมามีการตัดถนนเข้าหมู่บ้าน โดยครั้งแรกทำโดยกลุ่มนายทุนที่เข้าไปขุดแร่ดีบุกใกล้ ๆ หมู่บ้าน ในเวลาต่อมารัฐได้ทำการปรับปรุงถนนเป็นดินลูกรังมาจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านจึงใช้รถกระบะในการเดินทางมากขึ้น

แต่เดิมหมู่บ้านโม่่งหลวงไม่มีไฟฟ้าหรือน้ำประปาใช้ ต่อมาเมื่อปีพ.ศ. 2541 เริ่มมีการนำกระแสไฟฟ้าใช้ ในปี พ.ศ. 2533 เริ่มมีน้ำประปาในหมู่บ้าน (ประปาภูเขา) โดยลำเลียงน้ำจากแม่น้ำโม่่งหลวง และ เริ่มมีโทรศัพท์สาธารณะ ในหมู่บ้านในเวลาต่อมา

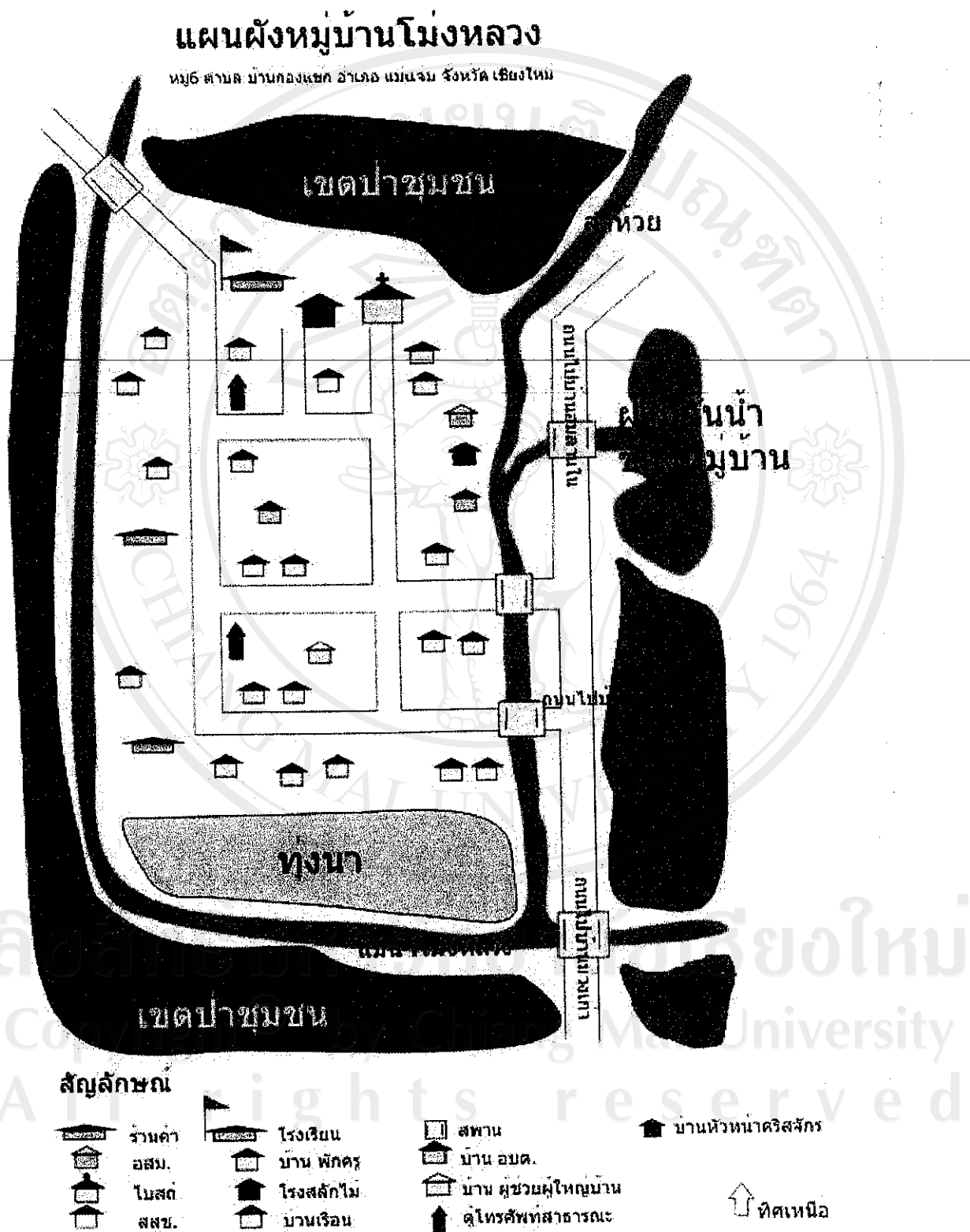
ในปัจจุบันหมู่บ้านโม่่งหลวงจึงเป็นลักษณะของหมู่บ้านชาวเขาปกากะญอ ที่มีไฟฟ้าใช้ มีประปาภูเขา มีถนนเข้าถึงหมู่บ้าน มีโทรศัพท์ใช้ แต่สภาพหมู่บ้านยังมีความเสื่อมโทรมและยังไม่ถูกสุขลักษณะ ชาวบ้านยังมีความยากจนอยู่

ชุมชนบ้านโม่่งหลวง หมู่ที่ 6 ต.บ้านกองแขก อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 122 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 644 คน เป็นประชากรเพศชาย 320 คน ประชากรเพศหญิง 324 คน ประกอบด้วยประชากรที่มีอายุระหว่าง 0 - 5 ปี จำนวน 82 คน ประชากรอายุระหว่าง 6 - 10 ปี จำนวน 518 คน ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 23 คน และมีคนพิการจำนวน 4 คน (ข้อมูลจาก จปฐ. หมู่บ้านโม่่งหลวง 2544)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แผนภาพที่ 3 แผนผังหมู่บ้านโม่งหลวง

3. โครงสร้างทางสังคมของชุมชน

- สภาพการปกครอง

การปกครองในหมู่บ้านเหมือนกับหมู่บ้านในชนบททั่วไปคือมีผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า (ชะ - บระ) หรือพ่อหลวง เป็นผู้นำหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคอยช่วยผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งต่างกับอดีตที่มี "ฮีโจ" ซึ่งเป็นผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำแบบไม่เป็นทางการ และเป็นผู้อาวุโสของหมู่บ้าน

ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนั้น ได้รับการเลือกตั้งจากชาวบ้าน ส่วนคณะกรรมการ เป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้ใหญ่บ้านอีกทีหนึ่ง ลักษณะของผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับเลือกคือส่วนใหญ่เป็นคนที่ค่อนข้างมีฐานะดีกว่าคนอื่น ๆ ในหมู่บ้าน สามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ ใจกว้าง มีความยุติธรรม เสียสละและต้องเป็นคนที่สามารถกล้าเป็นปากเป็นเสียงให้กับชาวบ้านได้

หน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นอกจากจะเป็นผู้นำของหมู่บ้านแล้ว ยังเป็นผู้นำข่าวสาร นโยบายจากทางราชการ เช่น ข่าวสารจากอำเภอมาเผยแพร่ให้ประชาชนในหมู่บ้านทราบและปฏิบัติตาม และต้องเป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือชาวบ้านในการติดต่อกับทางราชการ โดยเฉพาะกับทางอำเภอ เนื่องจากชาวบ้านบางคนไม่รู้หนังสือและปฏิบัติได้ไม่ถูกต้องตลอดจนเป็นผู้ไกลเกลี่ยปัญหาให้กับลูกบ้านในเวลาที่มีการทะเลาะเบาะแว้งกันเกิดขึ้นและหาข้อยุติแล้วแต่หาข้อยุติไม่ได้ ผู้ใหญ่บ้านจะเข้ามามีบทบาทในการไกลเกลี่ยปัญหาว่าควรจะทำอย่างไร ถ้าทุกฝ่ายยอมรับเรื่องก็จะยุติลง แต่เท่าที่สังเกตปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่มี ความรุนแรง ทุกคนสามารถตกลงกันได้ หรือผู้ใหญ่บ้านสามารถไกลเกลี่ยปัญหาทั้ง 2 ฝ่ายให้ได้ โดยไม่ถึงมือทางราชการ นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านยังเป็นผู้ที่ต้องต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองที่มาเยือนหมู่บ้าน เช่น เจ้าหน้าที่ทางราชการและจากองค์กรเอกชนต่าง ๆ ซึ่งต้องให้ที่พักและอาหารด้วย ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้การยอมรับให้ความเคารพนับถือ ถ้าผู้ใหญ่บ้านคนใดทำงานแล้วเป็นที่พอใจของชาวบ้าน ก็จะสามารถอยู่ในตำแหน่งได้นานเนื่องจากได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านหลายสมัย แต่ถ้าไม่เป็นที่พอใจของชาวบ้านมักจะขัดแย้งกับชาวบ้านและชาวบ้านจะต้องเลือกผู้ใหญ่บ้านคนใหม่แทน

นอกจากนี้ ยังมีผู้นำแบบไม่เป็นทางการซึ่งเป็นผู้อาวุโสในชุมชน ผู้นำไม่เป็นทางการนี้ โดยส่วนมากทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนในด้านการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา การแต่งงาน การจัดงานศพ ช่วยรักษาอาคารเจ็บบ่วยแบบพื้นบ้านให้กับชาวบ้าน ช่วยทำคลอดหรือช่วยไกลเกลี่ยปัญหาความขัดแย้งของชาวบ้านในชุมชนเป็นต้นว่าการที่วิว คว้าย ของชาวบ้านคนหนึ่งได้เข้าไปกินหรือทำลาบข้าวในนาหรือในไร่ของชาวบ้าน

อีกคน แล้วทั้งสองฝ่ายไม่สามารถตกลงกันไม่ได้ว่าจะชดใช้ค่าเสียหายให้กันอย่างไร ชาวบ้านจะขอผู้นำมาช่วยไกล่เกลี่ยปัญหาให้ เพราะไม่อยากให้เรื่องราวของทั้งสองฝ่ายไปถึงทางราชการ ผู้นำไม่เป็นทางการจึงเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านในชุมชนเช่นกัน

ในปี พ.ศ. 2520 รัฐได้ก่อตั้งโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นในหมู่บ้านโม่งหลวง โดยจัดการเรียนการสอนในระดับชั้น ป.1 - ป.4 มีครูซึ่งเป็นชาวพื้นราบทำการสอนหนังสือมีการใช้ภาษาไทยเป็นหลักและใช้หลักสูตรการเรียนการสอนเช่นเดียวกับโรงเรียนพื้นราบทั่วไป ต่อมาโรงเรียนได้ขยายการเรียนการสอนถึงระดับชั้น ป.6 ตามแผนการศึกษาภาคบังคับพื้นฐาน ในปัจจุบันโรงเรียนได้ขยายการเรียนการสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้ว ทำให้เยาวชนชาวปกากะญอรุ่นหลังสามารถอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ และมีนักเรียนจำนวนหนึ่งภายหลังจากที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้วได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นแต่มีน้อยคนเท่านั้นที่มีโอกาสเรียนต่อถึงระดับอุดมศึกษาจากที่สังเกตผู้คนในหมู่บ้านจะพบว่าผู้ปกครองทุกคนเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษา อยากให้บุตรหลานได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไปแต่เนื่องจากมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค้ำค้ำ จึงไม่มีโอกาสส่งลูกให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ มีผู้ปกครองบางคนที่ให้ลูกบวชเรียนในวัดแทน

นับตั้งแต่การศึกษาของรัฐได้เริ่มมีบทบาทในชุมชน ประกอบกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลให้เด็กรุ่นใหม่ ๆ เริ่มมีแนวคิดในด้านการประกอบอาชีพแตกต่างไปจากบรรพบุรุษ คือ การทำไร่ ทำนา เด็กรุ่นหลังเริ่มประกอบอาชีพใหม่ เช่น ประกอบอาชีพค้าขาย เป็นเจ้าหน้าที่ของทางราชการ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน บางคนเมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับอาชีวะ หรือระดับอุดมศึกษาแล้วก็ประกอบอาชีพอยู่ในเมือง บางคนเริ่มออกไปรับจ้างในเมืองเชียงใหม่หรือในกรุงเทพฯ เนื่องจากการศึกษาสามารถทำให้เด็กชาวปกากะญอสามารถสื่อสารกับคนพื้นราบหรือคนไทยได้ดีมากขึ้น

การศึกษาในโรงเรียนชุมชน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของเด็กเป็นอย่างมาก เด็กรุ่นใหม่ ๆ ที่ได้รับการศึกษาในโรงเรียนมักจะไม่ให้ความสนใจในประเพณี พิธีกรรม ความเชื่ออย่างบรรพบุรุษและมองเห็นสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นของโบราณ ล้าสมัย การศึกษาส่งผลให้เด็กมีค่านิยมแบบคนพื้นราบมากขึ้น โดยเฉพาะการแต่งกาย ค่านิยมด้านอาชีพซึ่งเด็กรุ่นใหม่ ไม่อยากประกอบอาชีพทำไร่ทำนาต่อไปและเริ่มมีค่านิยมทางด้านวัตถุมากขึ้นเช่น ต้องมีรถ มีโทรศัพท์มือถือ มีวิทยุฟัง เป็นต้น

- การติดต่อสื่อสาร

จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนในเรื่องการติดต่อสื่อสารกันในอดีตของผู้คนในชุมชน ได้ข้อมูลว่า แต่เดิมหมู่บ้านโม่งหลวงและหมู่บ้านใกล้เคียงยังไม่มี การตัดถนนผ่าน ชาวบ้านใช้วิธีเดินทางเท้าไปมาหาสู่กันมาตลอด เมื่อต้องการแจ้งข่าวสารไปยังเพื่อนบ้านในละแวกหมู่บ้านใกล้เคียง มีการใช้วิธีการบอกต่อ ๆ กัน ปากต่อปาก ถ้าเพื่อนบ้านอยู่ไกลออกไป หรือเป็นเรื่องลับไม่ยอมให้คนอื่นรู้จะใช้วิธีการเขียนจดหมาย แล้วฝากกับคนที่รู้จักนำไปให้เพื่อนบ้านที่อยู่ปลายทาง จากการที่ชาวบ้านใช้วิธีสื่อสารกันเช่นนี้ เนื่องจากชาวบ้านทุกคนรู้จักกันและมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน หากบุคคลใดที่ชาวบ้านฝากให้ไปบอกต่อแล้วไม่ยอมบอกหรือพูดโกหก จะเป็นที่ครหา นิินทาของชาวบ้านอย่างยิ่ง ภายหลังชาวบ้านจะไม่เชื่อถือและไม่ใช้คนนั้นอีก ปัจจุบันชาวบ้านยังใช้วิธีการสื่อสารแบบนี้อยู่ แต่เนื่องจากมีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน ชาวบ้านเริ่มซื้อโทรศัพท์มือถือ ซึ่งโทรศัพท์กลับมามีบทบาทมากกว่าวิทยุมาก เนื่องจากโทรศัพท์เป็นตัวกลางที่ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร กีฬา บันเทิง สารคดีต่าง ๆ มากมาย มีความรวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์

ภายหลังจากมีถนนหนทางเข้าสู่หมู่บ้านหลักแล้ว มีพ่อค้าแม่ค้าจากหมู่บ้านคนเมืองเข้ามาซื้อของและแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวบ้านในหมู่บ้าน เช่น ของป่า ขี้าว หมู ไก่ เป็นต้น และมีชาวบ้านบางกลุ่มได้นำสินค้าของตนจากหมู่บ้าน ไปขายยังตลาดสดในอำเภอฮอด หรือตลาดสดที่แม่แจ่มอย่างสม่ำเสมอทำให้เกิดระบบทางธุรกิจและพาณิชย์กรรม ก่อให้เกิดเครือข่ายการสื่อสารระหว่างชาวปกากะญออยู่กับบุคคลภายนอกโดยอัตโนมัติ

ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา มีการติดตั้งโทรศัพท์สาธารณะไว้ในหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านสามารถติดต่อกับบุคคลอื่น ๆ หรือลูกหลานที่อยู่ห่างไกลได้สะดวก รวดเร็วขึ้น และมีชาวบ้านบางคนซื้อโทรศัพท์มือถือมาใช้แล้ว ในปัจจุบันชุมชนหมู่บ้านโม่งหลวงจึงติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอกค่อนข้างมากและเป็นชุมชนที่ค่อนข้างเปิดมากขึ้น รูปแบบวิถีชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรม เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก

- สาธารณูปโภค

แต่เดิมชุมชนปกากะญอบ้านโม่งหลวง มีการดำรงชีวิตแบบสมัยเก่า เช่น มีการเดินเท้าในการไปไร่ไปนา ไปมาหาสู่ระหว่างหมู่บ้าน มีการหาน้ำจากลำห้วยมายังหมู่บ้าน มีการชำระล้างและอาบน้ำในลำห้วยใช้ไม้ที่ตายแล้วตัดเป็นฟืนเพื่อนำมาใช้ในการหุงต้มและเพื่อความอบอุ่นแก่ร่างกายในฤดูหนาวซึ่งดูเหมือนจะมีความยากลำบากและไม่มีความสะดวกสบาย

แต่แท้ที่จริงแล้วเป็นการดำรงชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติ เป็นการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ชุมชน รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติและรู้จักประโยชน์และความสำคัญของธรรมชาติมากกว่าปัจจุบัน

เนื่องจากชุมชนชาวเขาเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลความเจริญทางวัตถุ เส้นทางการคมนาคมมีความลำบาก ชาวบ้านมีฐานะยากจน ไม่ได้รับการศึกษาในโรงเรียน มีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย มีความเชื่อเรื่องผี ขาดแคลนสาธารณสุขูปโภค ทำให้รัฐมองเห็นสภาพดังกล่าวว่าเป็นการล้าหลังและด้อยพัฒนา กอปรกับรัฐมีนโยบายพัฒนาชนบท ให้มีความเจริญเช่นเดียวกับสังคมเมือง ยกย่องคุณภาพชีวิตของประชากรชนบท จึงได้มีการพัฒนาชาวเขา โดยการสร้างสิ่งสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น สร้างถนนเข้าหมู่บ้าน ขุดบ่อน้ำให้ชาวบ้านแทนการตักน้ำในลำห้วย หรือตักน้ำจากบ่อน้ำธรรมชาติของ ตลอดจนสร้างประปาภูเขาในหมู่บ้านขึ้น นอกจากนี้ยังมีการสร้างส้วม ฝายกั้นน้ำ มีการนำไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน มีการวางตู้โทรศัพท์สาธารณะไว้ในหมู่บ้าน

การสร้างสิ่งสาธารณูปโภคเหล่านี้ ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนไป ชาวบ้านมีความสะดวกสบายในการเดินทางมากขึ้น สามารถใช้น้ำจากประปาภูเขาแทนการไปตักน้ำตามลำห้วยได้รับแสงสว่างจากไฟฟ้าแทนแสงสว่างจากการจุดตะเกียง ฯลฯ ในขณะเดียวกันสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้มีผลต่อพฤติกรรมของคนในชุมชน ทำให้คนมีนิสัยรักแต่ความสะดวกสบาย ไม่สู้งาน มีการเลียนแบบพฤติกรรมการบริโภคแบบสังคมเมืองจากสื่อโทรทัศน์ มีการรับวัฒนธรรมจากตะวันตกซึ่งวัฒนธรรมบางอย่างไม่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบชนบทและมีความขัดแย้งกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน

- งานด้านสาธารณสุข

แต่เดิมชุมชนปกากะญอบ้านโม่่งหลวง ยังไม่มีหน่วยงานใดที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสาธารณสุขมาประจำอยู่ หรือมาให้ความรู้ทางด้านสุขภาพอนามัยแก่ประชาชนในชุมชน ชาวบ้านเองได้ใช้ภูมิปัญญาของตนเองด้านการป้องกันและรักษาอาการเจ็บป่วย เช่น มีการปลูกสร้างบ้านเรือนที่มีความเหมาะสมกับสภาพอากาศในท้องถิ่น โดยการปลูกบ้านด้วยไม้ไผ่และมุงหลังคาด้วยใบตองตึงทำให้อากาศถ่ายเทสะดวก ไม่ร้อนมากในฤดูร้อน ทำให้อยู่แล้วรู้สึกสบาย มีการสร้างเตาไฟไว้ในบ้านเพื่อผิงในเวลากลางคืนหรือตอนเช้าที่มีอากาศหนาว และไฟจากเตาผิงยังให้แสงสว่าง โดยไม่ต้องพึ่งไฟฟ้าหรือตะเกียง มีการรับประทานอาหารที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น ผัก ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในป่า หรือผักที่ปลูกเอง จึงปลอดภัยและไม่อันตราย มีการรับประทานยาสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ซึ่งเชื่อว่าช่วยให้ร่างกายแข็งแรง ชาวบ้านมีการใช้ชีวิตอย่างพอมีพอกิน ไม่มีการจ้างงาน ไม่มีหนี้สินและไม่ทำงานหนัก แลกกับเงินเช่นปัจจุบัน มี

หมอพื้นบ้าน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือในด้านการรักษาอาการเจ็บป่วย เช่น ช่วยทำนายว่าการเจ็บป่วยนั้นเกิดจากอะไร และแนะแนวทางการรักษา เช่น มีการรักษาโดยใช้สมุนไพร การเป่าเสก เลี้ยงผีและประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ จนอาการป่วยดีขึ้นและหายไป ปัจจุบันการรักษาแบบพื้นบ้านยังมีอยู่บ้าง โดยเฉพาะชาวบ้านในกลุ่มที่นับถือผี และนับถือศาสนาพุทธ-ผี ส่วนกลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์ มีการละความเชื่อเดิม เช่น เลิกการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ แต่ยังคงมีการใช้สมุนไพรอยู่ อย่างไรก็ตาม หากอาการเจ็บป่วยใดที่ได้รับการรักษาแบบพื้นบ้านแล้ว อาการยังไม่ทุเลา ทางเลือกหนึ่งคือ การไปรักษาในโรงพยาบาลซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลแม่แจ่มและโรงพยาบาลฮอด ในอดีตการเดินทางไปโรงพยาบาลเป็นไปด้วยความยากลำบากเนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวก ต้องเดินทางเท้าไปโรงพยาบาล ฉะนั้นหากการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรงมากนัก ชาวบ้านมักจะรักษาตัวอยู่ที่บ้านมากกว่า ต่อมาเมื่อเริ่มมีโครงการต่าง ๆ เข้ามาในชุมชน เช่น โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม โครงการแคร้แม่แจ่มส่วนหนึ่งเข้ามามีบทบาทในด้านการอบรมให้ความรู้แก่ประชาชน โดยเฉพาะเกี่ยวกับอนามัยแม่และเด็กมีการประเมินภาวะโภชนาการของเด็ก และแจกนมกล่องให้กับเด็กที่มีภาวะทุพโภชนาการ มีการอบรมให้ความรู้แก่มารดาในเรื่องการทำนมถั่วเหลืองต่างๆแต่อย่างไรก็ตาม โครงการนี้ทำไปได้ไม่นานเนื่องจากโครงการได้เสร็จสิ้นลงและถอนตัวออกไปจากพื้นที่ : แม้กระนั้นได้มีโครงการในพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเกิดขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ราษฎรที่มีอาการเจ็บป่วยในท้องถิ่น โดยการส่งชาวบ้านจำนวน 2 คน ไปรับการอบรมเบื้องต้นด้านสาธารณสุขและการแจกจ่าย เมื่อจบหลักสูตรได้มาประจำอยู่ที่หมู่บ้าน ทำหน้าที่แจกจ่ายยาสามัญประจำบ้านแก่ประชาชนที่มีอาการเจ็บป่วยไม่รุนแรงมากนัก หากเป็นการเจ็บป่วยที่รุนแรงจะแนะนำให้ไปสถานอนามัยหรือไปโรงพยาบาล ต่อมาปี พ.ศ. 2527 ได้มีหน่วยงาน สสช. (สำนักงานสาธารณสุขชุมชน) เกิดขึ้นที่หมู่บ้าน มีเจ้าหน้าที่ สสช. ที่ผ่านการอบรมขั้นพื้นฐานมาประจำอยู่ ทำหน้าที่แจกจ่ายยาตามอาการแก่ประชาชนในชุมชน ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับโรคที่เป็น มีการปฏิบัติงานที่เน้นงานด้านอนามัยแม่และเด็ก มีการประเมินภาวะทางด้านโภชนาการของเด็กให้วัคซีนแก่เด็กเพื่อป้องกันโรคต่าง ๆ ตลอดจนให้การดูแลสตรีที่ตั้งครรภ์โดยการให้วัคซีนป้องกันโรคและช่วยเหลือในการทำคลอด เป็นต้น นอกจากนี้หากพบว่าประชาชนที่มีการเจ็บป่วยมาก สมควรจะได้รับ การรักษาในโรงพยาบาล ทาง สสช. จะส่งตัวไปยังโรงพยาบาลแม่แจ่ม โดยไม่ต้องเสียค่าบริการเนื่องจากการใช้บัตรสงเคราะห์สำหรับชาวบ้านที่มีฐานะยากจน

ชาวบ้านทุกรายในชุมชนนี้มีบัตรสงเคราะห์ด้านสุขภาพ เมื่อมีการเจ็บป่วยและไปสถานอนามัยในเขตพื้นที่หมู่บ้านและได้รับการส่งตัวไปยังโรงพยาบาลชุมชน จะได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียค่ารักษาพยาบาลและในปัจจุบันมีการใช้บัตรประกันสุขภาพที่รัฐออกให้แก่ประชาชนที่มีฐานะยากจนที่เรียกว่าบัตรทอง 30 บาท สามารถรักษาได้ทุกโรค โดยบัตรประกันสุขภาพนี้ สามารถใช้ได้เมื่อไปที่โรงพยาบาลแม่แจ่มโดยเสียค่าบริการแค่ 30 บาท ถ้าหากการเจ็บป่วยนั้นรุนแรงไม่สามารถทำการรักษาที่โรงพยาบาลแม่แจ่ม ซึ่งเป็นโรงพยาบาลชุมชน ทางโรงพยาบาลจะมีการส่งต่อผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลนครพิงค์ซึ่งเป็นโรงพยาบาลจังหวัดต่อไป

ในปัจจุบัน สสช.หมู่บ้านโหม่งหลวงไม่สามารถเปิดให้บริการแก่ประชาชนได้อีก เนื่องจากไม่มีเจ้าหน้าที่มาประจำอยู่สำนักงาน สสช. จึงปิดไปโดยปริยาย เมื่อชาวบ้านเกิดการเจ็บป่วยจะไปรับบริการที่สถานอนามัยบ้านโหล่งโป่ง และสถานอนามัยบ้านกองแจกแทน ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนประมาณ 15 กิโลเมตร และ 20 กิโลเมตร ตามลำดับ โดยสถานอนามัยทั้ง 2 แห่งจะให้บริการแจกจ่ายยาเมื่อรับประทานเท่านั้นแต่ถ้าพิจารณาแล้วว่า การเจ็บป่วยนั้นสมควรต้องไปรักษาตัวในโรงพยาบาล เจ้าหน้าที่จะแนะนำให้ไปรักษาในโรงพยาบาลและเขียนใบส่งตัวให้ต่อไป

วิธีการรักษาอาการเจ็บป่วยของชาวบ้านในชุมชนชาวปกากะญอในปัจจุบันมีการรักษาทั้งแบบพื้นบ้านและการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบัน ดังนี้

การรักษาแบบพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านอันประกอบไปด้วยการเสก การเป่า การใช้ยาสมุนไพร ตัวอย่างการเจ็บป่วยที่ใช้การรักษาแบบพื้นบ้าน เช่น เมื่อมีอาการปวดท้องมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน หลังการรับประทานอาหารซึ่งเชื่อว่าเกิดจากอาหารเป็นพิษจะมีการเสกน้ำโดยใช้คาถา ให้ผู้ป่วยดื่ม อาการอาหารเป็นพิษคือปวดท้อง คลื่นไส้อาเจียนจะหายไป นอกจากนี้เวลาที่มีผู้ป่วยกระตุกหัดหรือกระตุกเคลื่อน จะมีการใช้สมุนไพรพอกและใช้วิธีการเป่า เป็นต้น หรือในกรณีที่ผู้ป่วยมีอาการไม่รู้สติ หรือสับสนที่ชาวบ้านเชื่อว่าเกิดจากผีเข้าสิงร่างกาย การรักษาจะใช้การเสกน้ำให้ดื่มเพื่อไล่ผีต่าง ๆ ให้ออกจากร่างกายผู้ป่วยไป นอกจากนี้การเสกและการเป่า ยังมีการใช้สมุนไพรอย่างหลากหลายไม่ว่าจะเป็นการใช้สมุนไพรเพื่อการบำรุงสุขภาพรักษาอาการเจ็บป่วย โดยการนำสมุนไพรมาต้มกินกับน้ำดื่ม เช่น เมื่อมีอาการท้องร่วง จะใช้ใบฝรั่งมาต้มกินกับน้ำหรือใช้กล้วยดิบรับประทาน ใช้ขมิ้นรักษาอาการอาการคันใช้พลายรักษาพิษงู เมื่อถูกงูกัด ฯลฯ เป็นต้น หรือเมื่อรับประทานอาหารแล้ว เกิดมีก้างปลาหรือมีกระดูกติดคอ ผู้อาวุโสจะเสกน้ำให้ดื่ม ซึ่งชิ้นกระดูกหรือก้างปลาก็จะหลุดไป

การรักษาอาการเจ็บป่วยแบบแพทย์แผนปัจจุบัน เป็นวิธีการรักษาอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับความเจริญในด้านต่าง ๆ โดยชาวบ้านจะมีการใช้ยาแผนปัจจุบัน เช่น ยาเม็ด ยาฉีด ยาทาต่าง ๆ จากการสอบถามชาวบ้านพบว่าเมื่อมีอาการเจ็บป่วยไม่รุนแรง เช่น มีอาการเป็นหวัด เป็นไข้ มีอาการไอ ปวดเมื่อยตามร่างกาย ชาวบ้านจะนิยมซื้อยาจากร้านค้าหรือไปรับยาจากสถานีอนามัยมารับประทาน เมื่อรับประทานแล้วอาการเจ็บป่วยหายไป ก็จะไม่ไปโรงพยาบาล แต่หากอาการไม่ทุเลาลงและมีแนวโน้มว่าจะมีอาการรุนแรงมากขึ้นส่วนใหญ่มักจะไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลชุมชนแม่แจ่มต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในการเจ็บป่วยแต่ละครั้ง ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ว่าจะใช้การรักษาแบบพื้นบ้านหรือใช้การรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบัน มักจะมีการรักษาแบบผสมผสานระหว่างการรักษาแบบพื้นบ้านและการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบัน ตัวอย่างเมื่อมีอาการปวดท้องมักจะคั้นน้ำเสกและรับประทานยาแพทย์แผนปัจจุบันร่วม ในครัวเรือนที่นับถือศาสนาพุทธ-ผี เมื่อมีสมาชิกในครอบครัวเกิดอาการเจ็บป่วยรุนแรง จะไปรักษาที่โรงพยาบาลขณะเดียวกันหากทำนายได้ว่าเกิดจากวิญญูณบรรพบุรุษมาขอกินจากคนในครอบครัวก็จะทำพิธีมัดมือและเลี้ยงผีบรรพบุรุษร่วมด้วย ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยให้การเจ็บป่วยทุเลาลงและช่วยให้การรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันได้ผลมากยิ่งขึ้นหรือบางรายเมื่อรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลนั้นจะมีการประกอบพิธีแบบพื้นบ้านหรือมีการคั้นน้ำเสกหรือรับประทานสมุนไพรร่วมด้วย

- ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

เนื่องจากหมู่บ้านโหม่งหลวงเป็นชุมชนปกากะญอ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจนประกอบอาชีพหลักคือ ทำไร่ ทำนาเป็นหลักและรับจ้างนอกบ้านนอกฤดูการทำไร่ทำนา แรงงานในครอบครัวจึงเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นต่อเศรษฐกิจของครอบครัว ลักษณะครอบครัวส่วนมากเป็นครอบครัวขนาดเล็ก แต่อาจมี ปู่ ย่า หรือตา ยาย อยู่ร่วมด้วย ในครอบครัวยังมีการให้ความเคารพนับถือแก่บุคคลอาวุโส ได้แก่ ปู่ ย่า หรือตายาย ทุกคนถือว่าผู้อาวุโสเป็นเสาหลักของครอบครัวและของเครือญาติ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต และอบรมสั่งสอนเด็กรุ่นหลัง นอกจากนี้คนเฒ่าคนแก่ยังเป็นผู้ที่ดูแลหลานเล็ก ๆ ในเวลาที่พ่อแม่เด็กออกไปทำงานนอกบ้านด้วย จากรูปแบบลักษณะของการอยู่ร่วมกันในครอบครัวและการให้ความสำคัญแก่ผู้อาวุโส ส่งผลให้ลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและมีความผูกพันที่ติดต่อกันระหว่างคนในครอบครัว

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนนั้น เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็กและเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่ยังคงมีการผลิตแบบดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่จึงมีการเอาแรงงานกันในการทำ

ไร่ทำนา ชาวบ้านมีฐานะระดับเดียวกันและมีความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน ทุกคนในชุมชนรู้จักกันและมีการอยู่ร่วมกันแบบพี่แบบน้อง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบ่งปันกันและมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นอนเพื่อน

- **ค่านิยมทางสังคม**

ค่านิยมทางสังคมบางอย่างในสังคมของชาวปกากะญอถือว่า ความมั่งคั่งและมีวัยอาวุธเป็นสิ่งทีแสดงถึงสถานะอันสูงส่งในสังคม ชาวปกากะญอแทบทั้งหมดมีอาชีพในทางการเกษตรกรรม การแสดงความมั่งคั่งจะดูที่การมีคนมาขอความช่วยเหลือจากคนใดคนหนึ่ง รวมถึงดูได้จากจำนวนปศุสัตว์ของในครอบครัวหรือจากรถยนต์ที่แต่ละบ้านมี

ค่านิยมทางสังคมอีกอย่างหนึ่งของชาวปกากะญอคือ การให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ฉันเพื่อนมาก เขาจะซื่อสัตย์ เชื่อมั่นและศรัทธาต่อกัน ความเป็นพี่น้องกัน มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นมาก ยิ่งในสมัยก่อนด้วยแล้ว ยิ่งยอมรับนับถือกันมากกว่าในปัจจุบัน ชาวปกากะญอถือว่าความรักใคร่สัมพันธ์กันภายในเผ่า มีความสำคัญมากกว่าความสัมพันธ์ในครอบครัว

ในปัจจุบันค่านิยมทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น ค่านิยมในการประกอบอาชีพ ปัจจุบันชาวปกากะญอนิยมให้ลูกหลานประกอบอาชีพในเมือง เนื่องจากทำให้มีรายได้ดีกว่าการทำไร่ ทำนา ซึ่งปัจจุบันการประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา ได้ผลผลิตต่ำ เนื่องจากหน้าดินถูกทำลายและฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาลหรือบางครั้งได้ผลผลิตดีแต่ขายได้ในราคาที่ต่ำทำให้ขาดทุนเป็นอย่างมากและมีหนี้สินเกิดขึ้น

สำหรับค่านิยมที่ว่าด้วยความมั่งคั่งและแสดงออกด้วย จำนวนปศุสัตว์นั้น ก่อนข้างจะเป็นการลำบาก เนื่องจากในปัจจุบันไม่ค่อยจะมีการเลี้ยงวัว เลี้ยงควายกัน มีการใช้รถไถเหล็กแทนควาย มีรถจักรยานยนต์ รถยนต์ โทรทัศน์ไว้ในครอบครัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะผ่อนค่างกับบริษัททั้งนั้น ซึ่งเป็นค่านิยมแบบใหม่ที่รับจากคนพื้นราบและเป็นผลจากการพัฒนาด้านถนนหนทาง ไฟฟ้า ฯลฯ หรืออาจเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับชาวบ้าน ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในหมู่บ้านเช่นปัจจุบัน ซึ่งชาวบ้านต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่เดียวกันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ยังมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวปกากะญอในหลาย ๆ ด้านด้วย

๑/๗๗
๖๑๓-๐๙๒๔
๗/๗๘๗

เลขหมู่.....

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

4. วิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชุมชน

วิถีชีวิตประจำวันของชาวเขาเผ่าปกากะญอ นั้น ส่วนมากจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เพราะโครงสร้างทางสังคมเป็นแบบเกษตรกรรม หัตถกรรมในครัวเรือน ดังนั้นกิจวัตรประจำวัน การประกอบอาชีพ การทำมาหากินจึงไม่ค่อยมีความแตกต่างกัน อาชีพส่วนใหญ่ของคนในหมู่บ้านคือ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง และมีการทอดผ้าเอาไว้ใช้เองในครอบครัว ซึ่งวิถีชีวิตในแต่ละวันของแต่ละเพศแต่ละวัยสามารถสรุปออกมาได้ดังนี้

เด็กหญิงตั้งแต่เข้ามีด ช่วยแม่หุงข้าว ต้มน้ำหรือช่วยดูแลน้อง ถ้าโตขึ้นก็ช่วยคักน้ำมาใส่หม้อน้ำที่บ้าน พอรับประทานอาหารเช้าก็ไปโรงเรียน โดยห่อข้าวไปรับประทานที่โรงเรียนด้วยในมือกลางวัน ซึ่งอาจไม่ได้รับเงินค่าขนมจากผู้ปกครองเช่นเด็ก ๆ ในเมือง คนที่บ้านอยู่ใกล้โรงเรียนก็จะกลับมารับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน พอเลิกเรียนกลับมาบ้านในตอนเย็น เด็กที่ยังเล็กอยู่ก็จะเล่น ส่วนเด็กโตก็จะช่วยคักน้ำจากบ่อน้ำหรือจากแท่งคักน้ำ (ประปาภูเขา) โดยการหาหรือหิ้วใส่ภาชนะมาไว้ใช้ในบ้าน ช่วยดูแลน้องในกรณีที่มีน้องหรือช่วยแม่ต้มผักเป็นอาหารหมู ถ้ามีสัตว์เลี้ยงในบ้าน เช่น เป็ด ไก่ หมู ก็จะช่วยแม่เอาอาหารสัตว์ให้เรียบร้อยหรือช่วยแม่ต้มน้ำ เป็นต้น หลังจากนั้นก็จะไปอาบน้ำ กลับมารับประทานอาหารเย็นและต้องรีบทำการบ้านก่อนที่จะค่ำ แต่ในปัจจุบันหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้แล้ว เด็กอาจทำการบ้านในเวลาค่ำได้ อาจดูโทรทัศน์แล้วเข้านอน เด็กผู้หญิงจะได้รับการอบรมจากบิดา มารดา ไม่ให้ออกไปเที่ยวนอกบ้านตอนหัวค่ำว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ควรอยู่บ้านคอยดูแลพี่น เกี๊ยะ (ไม้สนใช้ตัดไฟ) ว่ามีพร้อมหรือไม่ ถ้ายังไม่มีจะต้องหิ้วพี่น เกี๊ยะจากใต้ถุนมาไว้ที่บนบ้านให้เรียบร้อย เพื่อว่าเวลาตื่นเข้ามาจะได้ตัดไฟทันทีไม่เสียเวลาด้วย และในเวลาว่างวันเสาร์ - อาทิตย์ เด็กที่โตพอใช้งานได้ยังต้องช่วยครอบครัว ทำงานในไร่ในนาเช่น ถอนหญ้า เกี่ยวข้าว นวดข้าว ฯลฯ โดยทำทุกอย่างเช่นเดียวกับผู้ใหญ่แต่พ่อแม่จะไม่บังคับ ให้ทำตามความสามารถของตนเอง หรือถ้ามีเวลาว่างมาก อาจออกไปหาของป่าเพื่อทำอาหารให้ครอบครัวรับประทาน นอกจากนี้เด็กผู้หญิงจะได้รับการถ่ายทอดความรู้จากแม่และจากชุมชนในการทอดผ้าเมื่อโต อายุ 7 - 8 ปี ต้องรู้จักทอดผ้าใช้ด้วยตนเอง

ส่วนเด็กผู้หญิงที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้วจนถึงแม่บ้านจะมีบทบาทหน้าที่ภายในบ้านที่คล้ายกันดังนี้ คือ ต้มน้ำหุงหาอาหาร ต้มน้ำ เมื่อรับประทานอาหารเช้าเสร็จ ก็เอาอาหารให้สัตว์ได้แก่ หมู ไก่ แล้วออกไปทำงานในไร่ ในนาหรือในสวน พอเลิกจากงานในไร่ ในนา ระหว่างกลับบ้าน บางคนจะสะพายตะกร้า (ถ้วย - สานด้วยไม้ไผ่เป็นลายโปร่ง ๆ มีความสูงประมาณ 2 - 3 ฟุต มีสายสะพายโดยเอาสายสะพายพาดที่หน้า หรือบริเวณหัวไหล่ พาดมาทางหน้าแล้วให้ตะกร้าอยู่ข้างหลัง) หากถึงไร่ ต้มน้ำแห้ง ตัดเป็นท่อน ๆ บรรจุลง

ตะกร้าเพื่อใช้เป็นพื้น มากักตุนไว้ที่ใต้ถุนบ้าน ให้มากพอที่จะใช้ตลอดช่วงฤดูฝน (ปริมาณของพื้นใต้ถุนบ้านว่ามีมากแค่ไหน แสดงถึงความขยันของลูกสาวบ้านนั้น ๆ ด้วย) บางคนจะหิ้วตะกร้า เก็บผักข้างทางมาต้มให้กับหมูที่บ้านด้วย ระหว่างเดินทางกลับบ้านบางคนจะหาของป่าด้วยเพื่อมาปรุงเป็นอาหารมือเย็นหรือมือเช้าของวันต่อไป

ผู้หญิงปกากะอู้อหลังจากกลับมาจากที่ทำงาน ถ้าหากไม่มีลูกสาวจะต้องหุงข้าวทำอาหารเอง รวมทั้งการให้อาหารแก่หมู ไก่ด้วย รวมทั้งต้องดูแลลูก ๆ ชายปกากะอู้อรุ่นก่อน ๆ มีน้อยคนนักที่ทำงานช่วยภรรยาหุงหาอาหาร ช่วยทำงานบ้านหรือเอาอาหารให้สัตว์ แต่ในปัจจุบันปกากะอู้อผู้ชายรุ่นใหม่ จะสังเกตเห็นได้ชัดว่ามีส่วนช่วยภรรยาในการทำงานบ้าน ช่วยดูแลลูกมากขึ้น ภายหลังจากรับประทานอาหารเช้าสตรีที่เป็นแม่บ้านอาจจะมีการไปเที่ยวบ้านญาติหรือเพื่อนบ้านใกล้เคียงเพื่อพูดคุยกันหรือไม่ก็ดูโทรทัศน์ก่อนเข้านอน

หญิงสาวชาวปกากะอู้อหลังจากรับประทานอาหารเช้า และอาบน้ำเรียบร้อยแล้ว จะมีการเย็บปักถักร้อยหรือกรอผ้าก่อนเข้านอนและในฤดูว่างจากการทำนาทำไร่ จะมีการทอผ้าขายเสริมรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวด้วย

เด็กผู้ชายพอตื่นเช้ามาอาจช่วยดูแลน้อง หิ้วน้ำใส่ในภาชนะในบ้าน รับประทานอาหารเช้าแล้วไปโรงเรียนพอเลิกเรียนกลับมาบ้าน จะออกไปตามหาพ่อที่ทำงานอยู่ในไร่ ในนา ช่วยพ่อตัดต้นวัวควายกลับบ้านและช่วยตอนเข้าคอกข่อยก่อกองไฟสูมไฟให้ควายเพื่อจะให้ควานไฟไถยุ่งแมลงที่มากัดตอมควาย ในวันเสาร์-อาทิตย์ เด็กชายจะตามพ่อไปทำงานในไร่นา เรียนรู้การทำงานในไร่นาด้วยการปฏิบัติจริง เด็กชายที่โตขึ้นจะได้รับการอบรมให้จับปืนและล่าสัตว์ได้ เด็กผู้ชายจะเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ จากพ่อเป็นส่วนใหญ่

เด็กชายที่พ้นการศึกษาภาคบังคับจนถึงวัยกลางคน ส่วนใหญ่จะมีวิถีชีวิตคือตื่นขึ้นมาช่วยผู้หญิงทำอาหาร พ่อช่วยดูแลลูก หลังจากรับประทานอาหารเช้าก็ออกไปทำงานในไร่นาหรือออกไปรับจ้าง ถ้าในครอบครัวมีวัว ควาย ก็ตัดต้นวัว ควาย ออกไปเลี้ยงด้วย ตอนเย็นก็ตัดต้นวัวควายเข้าบ้าน ภายหลังจากรับประทานอาหารเช้า ผู้ชายมักจะออกไปเข้าป่าล่าสัตว์ และกลับมาเมื่อเวลาหัวค่ำ ช่วงที่ว่างจากการทำนา ทำไร่ ตอนกลางวันผู้ชายจะเข้าป่าหาสัตว์ป่า เก็บพืชผักจากป่ามาเป็นอาหาร แต่ในปัจจุบันความนิยมลดลงเนื่องจากไม่ค่อยมีสัตว์ป่าให้ล่าแล้ว ขณะเดียวกันหลังจากทำไร่ทำนา ชาวบ้านเริ่มทำสวนกะหล่ำปลีและมะเขือเทศต่อ ทำให้ไม่มีเวลาว่างมากนัก ส่วนผู้ชายวัยชราที่ยังมีสุขภาพแข็งแรง ถ้าบ้านไหนมีวัวควาย ตื่นเช้ามาก็ออกไปเลี้ยงวัว ควายไปตามทุ่งนาที่ว่างเว้นจากการปลูกข้าว หรือตามป่าที่อยู่ห่างจากไร่ข้าวหรือนา หลังจากปล่อยให้วัว ควายเล็มหญ้าก็จะหาไม้ไผ่มาผ่าทำเป็นคอก แล้วจักสานเป็นของใช้ประเภทต่าง ๆ โดยนั่งทำในกระท่อมที่ปลูกไว้พักร้อนตามไร่นา ตกเย็นก็ตัดต้นวัวควายกลับ

บ้าน รับประทานอาหารแล้วเองงานจักสานมาทำต่อ ตอนหัวค่ำและตอนกลางคืนก็จะมีลูกหลานมาเที่ยวพูดคุยด้วย

สำหรับผู้หญิงชาวปกากะญอที่มีอายุ เช่น ชาย ย่า ถ้าคนใดอารมณ์ดี ใจดี ตอนกลางคืนก่อนนอนก็จะเล่านิทานให้เด็กฟังด้วย ส่วนใหญ่จะเป็นนิทานที่มีเนื้อหาสอนเด็กอยู่ แต่เด็กมักจะฟังด้วยความสนุกและเพลิดเพลิน แต่ปัจจุบันโทรทัศน์มีบทบาทมากขึ้น เด็ก ๆ ชอบดูโทรทัศน์มากกว่าที่จะฟังนิทานจากผู้เฒ่าผู้แก่

5. ศาสนา ความเชื่อ จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน

ชาวปกากะญอในชุมชนหมู่บ้านโม่หลวง ส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ มีจำนวนน้อยที่ยังนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ (อ๋อ-มา-แก) และนับถือพุทธ-ผี (แฮะพอ) โดยกลุ่มที่นับถือวิญญาณบรรพบุรุษยังเชื่อว่า วิญญาณบรรพบุรุษมีการคอยปกป้องคุ้มครองครอบครัวและลูกหลานอยู่ การนับถือวิญญาณบรรพบุรุษนี้เป็นการนับถือบรรพบุรุษของฝ่ายหญิง ผู้ชายเมื่อแต่งงานแล้วต้องมาเข้าผีกับฝ่ายหญิง เมื่อเกิดการเจ็บป่วยในครอบครัวเชื่อว่าเกิดจากการที่ทำให้ผีบรรพบุรุษไม่พอใจหรือผีบรรพบุรุษมาขอกินจากบุคคลในครอบครัว จึงต้องมีการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ โดยมีการฆ่าหมูเห่า ไก่เห่า (เห่าโฮ่ที - จอโฮ่ที) ที่เลี้ยงไว้ (หมูเห่าหรือไก่เห่าเป็นภาษาคำเมือง หมายถึง หมูหรือไก่ ต้นสายพันธุ์ที่จะให้ลูก)

ฉะนั้น หลังจากการเลี้ยงผี เห่าโฮ่ที- หมูเห่า หรือ จอโฮ่ที-ไก่เห่า ก็จะไม่มี ก็จะต้องหามาเลี้ยงใหม่และต้องดูแลอย่างดี เนื่องจากเป็นไก่ หมู ที่ต้องเอาไว้ทำพิธีกรรมและจะขายไม่ได้เด็ดขาด

การเลี้ยงผีบรรพบุรุษเป็นการทำบุญให้แก่วิญญาณของบรรพบุรุษฝ่ายหญิงที่ล่วงลับไปแล้วเพื่อขอให้วิญญาณบรรพบุรุษช่วยคุ้มครอง ให้สมาชิกทุกคนภายใต้หลังคาเรือนเดียวกันให้อยู่เย็นเป็นสุข ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ไม่มีภัยอันตรายใดๆ มาแผ้วพาน การเลี้ยงผีนี้ชาวปกากะญอเรียกว่า "อ๋อ-มา-แก" และถือว่าเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งवादสำหรับทุกคนในสายเครือญาติเดียวกัน เมื่อได้รับทราบกำหนดจาก "ชาย" แล้ว ต้องมาร่วมพิธีกรรมให้ได้ไม่ว่าจะกำลังศึกษาอบรมหรือติดภารกิจใดก็ตาม

ส่วนการนับถือพุทธ-ผี เป็นการนับถือศาสนาพุทธ เช่นคนไทยพื้นราบ แต่ยังมีการนับถือผีบรรพบุรุษอยู่บ้าง เวลาเกิดการเจ็บป่วยขึ้นกับคนในครอบครัวจะมีการทำพิธีบอกวิญญาณบรรพบุรุษว่า ไม่ต้องมาขอกินกับบุคคลในครอบครัวแล้วเพราะไม่ได้นับถือแล้ว หลังจากนั้นจะมีการมัดมือคนป่วยเพื่อเรียกขวัญ แต่จะมีการอุทิศส่วนกุศลให้กับบุคคลที่ล่วงลับไปแล้วในวัดแทน

ชาวปกากะญอเป็นผู้ที่อาศัยอยู่กับธรรมชาติ การทำมาหากินและระบบการผลิตมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ชาวปกากะญอจะให้ความหมายต่อทุกสิ่งทุกอย่าง ที่มีประโยชน์ต่อชีวิตคนและธรรมชาติและให้ความเคารพต่อคุณค่าและความหมายนั้น ปรากฏในรูปของพิธีกรรม ประเพณี บทเพลง บทลำนำ และจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติและสิ่งสูงสุด ทำให้ชาวปกากะญอสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้เป็นอย่างดี และในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้แบ่งความเชื่อของชาวปกากะญอออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. ความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น กลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธ เชื่อว่าชาวปกากะญอเป็นผู้สร้างโลกและเป็นต้นกำเนิดของเผ่าพันธุ์และตระกูล นอกจากนี้ชาวปกากะญอยังเชื่อว่ามีสิ่งที่อยู่สูงสุดเหนือธรรมชาติ เช่น "ตาที-ตาเต๊ะ" เป็นสิ่งธรรมดาหรือสิ่งที่มีคุณธรรมสูงสุดและทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม เมื่อใครทำผิดและยอมรับผิดจะไม่ได้รับการลงโทษ หากกระทำผิดและไม่ยอมรับหรือโกหก ตาที-ตาเต๊ะ จะเห็นและรับรู้และจะคอยลงโทษเอง ฉะนั้นตาที-ตาเต๊ะ จึงเป็นตัวแทนของความยุติธรรมอันสูงสุดของชาวปกากะญอ

2. ความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณของบรรพบุรุษ

3. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติของปกากะญอจะแสดงออกมาในรูปของการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งปกากะญอจะเชื่อว่าสรรพสิ่งทุกอย่างนั้นมีเจ้าของที่คอยดูแลปกป้องอยู่ เช่น ต้นไม้ ต้นน้ำ แผ่นดิน อะไรที่จะมีผลกระทบต่อสิ่งเหล่านี้ต้องมีการทำพิธีขอขมา ฉะนั้นพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการบอกกล่าวล่วงหน้า การขอให้ได้ผลผลิตที่ดีในการทำไร่ทำนา เป็นการขอบคุณและเป็นการขอโทษต่อเจ้าของธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่มีการให้เกียรติแก่สรรพสิ่งในธรรมชาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ทำให้ชาวปกากะญอในอดีต สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน ไม่มีการทำลายซึ่งกันและกัน

ด้วยเหตุนี้เมื่อมีการเผยแพร่ของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเข้ามาในหมู่บ้านในช่วง พ.ศ. 2515 - 2520 โดยมีบาทหลวงเป็นผู้นำในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ได้เน้นให้ชาวบ้านเห็นว่าศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกนั้น ไม่มีข้อยุ่งยากในการปฏิบัติและได้มีการช่วยเหลือชาวบ้านที่มีความยากจน ในรูปของการสนับสนุนให้บุตรหลานชาวบ้านได้ศึกษาในโรงเรียนของคริสตจักร ทำให้ชาวบ้านจำนวนมากหันมานับถือศาสนาคริสต์และพระเยซู คือผู้ที่สูงสุดเมื่อเทียบได้กับ ตา-ที ตา-เต๊ะ ของชาวปกากะญอ เมื่อชาวบ้านจำนวนมากนับถือศาสนาคริสต์จึงมีการตั้งโบสถ์ขึ้นในหมู่บ้าน และชาวคริสต์จะเลิกการทำพิธีกรรมแบบดั้งเดิมทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ เกี่ยวกับดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ หรือพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องธรรมชาติ

ในขณะที่ศาสนาคริสต์เข้ามาในหมู่บ้าน เริ่มมีอิทธิพลของศาสนาพุทธเข้ามาในหมู่บ้านเช่นเดียวกัน ซึ่งมีรูปแบบคือ มีการทำพิธีสัก (แชะ-พอ) โดยหมอผีทางศาสนาจะทำให้กับหัวหน้าครอบครัว (พ่อ-แม่) โดยมีความเชื่อว่า เป็นการตัดเอาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่อยู่ในเรือนออกไปอยู่ในวัดและดวงวิญญาณของบรรพบุรุษนี้จะไม่มายุ่งและเกี่ยวข้องกับภารกิจของบุคคลในครอบครัวอีก และดวงวิญญาณของบรรพบุรุษจะติดต่อกับบุตรหลานโดยผ่านทางสงฆ์ บุคคลที่ได้รับการ (แชะ-พอ) แล้วถือว่าตนเองคือชาวพุทธ นับถือศาสนาพุทธเข้าทำบุญในวัดแต่ยังมีความเชื่อเรื่อง ต่า-ที ต่า-เต๊ะและยังทำพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อทางธรรมชาติอยู่ บางครั้งชาวปกากะญอกลุ่มนี้จะเรียกว่า ปกากะญอกลุ่มนับถือศาสนาพุทธกิ่งผี

-ประเพณีแต่งงาน

เมื่อเด็กชายและเด็กหญิงชาวปกากะญอเติบโตขึ้นมาถึงวัยอันควรที่จะมีครอบครัวได้ ทั้งสองฝ่ายมีอิสระที่จะเลือกคบหากัน โดยอยู่ในสายตาของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และอยู่ในกรอบของประเพณี วัฒนธรรมของชนเผ่า ซึ่งหนุ่มสาวมีโอกาสดัง ๆ ที่จะพบปะกัน เช่น งานปลูกข้าว เกี่ยวข้าว นวดข้าว หรือในงานอื่น ๆ เช่น งานแต่งงาน หรืองานศพ ที่หนุ่มสาวต้องขอเพลงด้วยกันในเวลากลางคืน และถือโอกาสเกี่ยวพาราตี กัน และในการชอบพอกัน ฝ่ายชายจะมีการมาเยี่ยมเยียนฝ่ายสาว บ่อยครั้งที่บ้านในเวลาพลบค่ำซึ่งถือโอกาสพูดคุยกัน ในระหว่างที่คบกันฝ่ายชายอาจให้ความช่วยเหลือฝ่ายหญิงในด้านต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับบุคคล และฝ่ายสาวอาจให้การตอบแทน เช่นให้กระเป๋าสื่อผ้าหรือของกินเป็นต้น เมื่อทั้งสองฝ่ายรักกันและค่อนข้างมั่นใจว่าจะแต่งงานกัน พ่อแม่ฝ่ายสาวจะส่ง คนไปเจรจากับฝ่าย พ่อแม่ของ ฝ่ายหนุ่มว่าตกลงจะแต่งงานกันหรือไม่ เมื่อไหร่ เพื่อจะได้เตรียมการได้ถูกต้อง แต่ถ้าฝ่ายหญิงส่งตัวแทนไปเจรจาแล้วถูกปฏิเสธ ทั้งสองฝ่ายก็จะเลิกคบกันเป็นแฟนและทั้งสองฝ่ายมีสิทธิ์ที่จะเลือกคบคนใหม่ได้เช่นกัน ซึ่งในการเลือกคู่ของสตรีชาวปกากะญอนั้น ทุกคนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า “ขอให้เป็นคนดี รู้จักทำมาหากิน เลี้ยงครอบครัว” เป็นเรื่องสำคัญ

ก่อนแต่งงาน หญิงสาวชาวปกากะญอ จะได้รับการสั่งสอนจากญาติ พี่น้อง หรือจากแม่ เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวภายหลังมีครอบครัวว่า “ภายหลังแต่งงานต้องรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราให้มากขึ้น เนื่องจากไม่ได้อยู่ตัวคนเดียวแล้ว” บางคนต้องไปอยู่กับครอบครัวสามี “ต้องรู้จักอดทน ต้องรู้จักกตัญญูต่อพ่อแม่ สามี และญาติพี่น้องของสามีด้วย” ต้องให้การดูแลพ่อแม่ของสามีให้ดี เพราะถือว่าเป็นผู้ให้กำเนิดและเป็นผู้อาวุโสของครอบครัว นอกจากนี้ต้องรู้จัก “วางตัวให้ดีในเรื่องกิริยามารยาท ที่ดีงาม ของลูกผู้หญิง”

-ประเพณีแต่งงานของปกากะญอชาวคริสต์

ปกากะญอหมู่บ้าน โมงหลวงที่เป็นชาวคริสต์จะจัดงานพิธีแต่งงานเสร็จภายในวันเดียว โดยตอนเช้าที่บ้านเจ้าสาวจะมีการฆ่าหมู ไก่ วัวหรือควายแล้วแต่เจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะนำมาเลี้ยงแขกในงาน หลังจากรับประทานอาหารกลางวัน เจ้าสาวจะเปลี่ยนชุดจากชุดสีขาว เปลี่ยนเป็นใส่ชุด 2 ท่อนที่เป็นสีดำและผ้าถุงสีแดง ส่วนเจ้าบ่าวจะเปลี่ยนเครื่องแต่งกายโดยใส่เสื้อเชิ้ตสีขาวแขนยาว สวมทับด้วยเสื้อขาวสีแดงใส่กางเกงขายาว หลังจากเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย เจ้าสาวและเจ้าบ่าวจะเดินนำขบวนไปยัง โบสถ์ที่จะทำพิธีแต่งงานเพื่อนมัสการพระเจ้าผู้เป็นเจ้าหรือพระเยซูคริสต์ โดยมีบาทหลวงหรือตัวแทนบาทหลวง (หัวหน้าคริสตัง) ทำพิธีสวดอวยพรแก่เจ้าบ่าวและเจ้าสาวทั้งสองจะรับพรจากบาทหลวงและสวมแหวนให้แก่กันและกันซึ่งแหวนหมั้นจะแสดงถึงความรัก ความซื่อสัตย์ที่ให้แก่กัน หลังจากนั้นเป็นอันเสร็จพิธี

-ประเพณีแต่งงานของชาวปกากะญอชาวพุทธ

ปกากะญอชาวพุทธจะใช้เวลาจัดงานพิธีแต่งงานเป็นเวลา 3 วัน โดยวันแรกเจ้าบ่าวกับขบวนที่ส่งเจ้าบ่าวมายังบ้านเจ้าสาว ซึ่งประกอบไปด้วยผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคารพนับถือ เพื่อนและบุคคลทั่วไป รวมทั้งเจ้าแกล่ 2 คน ไปยังบ้านเจ้าสาว เมื่อขบวนเดินทางมาถึงบริเวณใกล้บ้านจะมีขบวนทางเจ้าสาวที่ประกอบด้วยเจ้าแกล่ฝ่ายหญิง ผู้หลักผู้ใหญ่และบุคคลทั่วไปถือเหล้ามาต้อนรับขบวนเจ้าบ่าว ทั้งสองขบวนเมื่อเจอกันจะรินเหล้าให้เจ้าบ่าวดื่มก่อน หลังจากนั้นจะดื่มร่วมกันและร้องรำทำเพลงอย่างสนุกสนาน

วันแรกที่บ้านเจ้าสาวเจ้าแกล่ฝ่ายหญิงจะสร้างศาลาเตรียมรับ เมื่อขบวนเจ้าบ่าวมาถึงจะให้มาพักที่ศาลาก่อน เจ้าบ่าวจะต้องดื่มเหล้าร้องเพลง (พา-กาว-ทา) ร่วมกับเจ้าแกล่ฝ่ายหญิงและคนอื่น ๆ ก่อนที่จะไปพักอยู่ที่บ้านเจ้าแกล่ฝ่ายหญิง เมื่อหุงหาอาหารเสร็จ จะตามเจ้าบ่าวมานั่งในศาลาและเจ้าแกล่ทั้งสองฝ่ายจะทำพิธี เจ้าบ่าวเจ้าสาวรับไหว้และมีผู้ช่วยเจ้าแกล่เป็นคนรินเหล้า เสร็จพิธีจะรับประทานอาหาร ร้องเพลงร่วมกันไปเรื่อย ๆ จนถึงกลางคืน

วันที่สอง เวลาประมาณตี 5 จะมีการนำข้าวของที่เจ้าบ่าวมาสู่ให้กับเจ้าสาวที่เรียกว่า "เก๋อเนอ" ซึ่งอาจเป็นเงินโบราณ เสียม ผ้า ฯลฯ มาวางไว้ที่บ้านเจ้าแกล่ฝ่ายหญิง ซึ่งที่บ้านเจ้าสาวจะมีเจ้าแกล่ทั้งสองฝ่าย เจ้าแกล่ฝ่ายหญิงจะร้องเพลงเรียกเอาของทีละชิ้น โดยมีเจ้าแกล่ฝ่ายชายเป็นผู้โต้ตอบและมีผู้ช่วยเจ้าแกล่ฝ่ายชายเป็นผู้รินเหล้า และนำของมาให้ทีละชิ้นจนครบ หลังจากนั้นจะฆ่าหมู 1 ตัว คึงเอาเครื่องในประเภทตับและถุงน้ำดีให้เจ้าแกล่ฝ่ายหญิง เจ้าแกล่ฝ่ายหญิงจะคูดงน้ำดีและตอบว่าดี จะถูกประหน้าด้วยเลือดหมูและร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนานและมีการรดน้ำใส่เจ้าแกล่ทั้งสองฝ่าย เมื่อหุงอาหารในตอนเช้าเสร็จจะเก็บอาหาร

ข้าวไว้ให้เจ้าแก่ทั้งสองฝ่ายพร้อมทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาวทำพิธีในศาลาเช่นเดิม ก่อนรับประทาน อาหารเช้าจะมีพิธีส่งน้ำส่งข้าว (เซอเม-เซอทิ) ให้กับญาติผู้ใหญ่ โดยเริ่มที่เจ้าบ่าวเอาข้าวและ กับใส่แก้วแล้วไหว้เจ้าแก่ เจ้าแก่จะอธิษฐานและอวยพรให้ทั้งคู่ หลังจากนั้นเจ้าบ่าวรินเหล้า และยกมือไหว้เจ้าแก่เป็นครั้งที่ 2 เจ้าแก่อธิษฐานและอวยพรเช่นเดิม ครั้งสุดท้ายเจ้าบ่าวจะริน น้ำและไหว้พร้อมกับรับคำอธิษฐานและคำอวยพรจากเจ้าแก่เช่นเดิม เมื่อเจ้าบ่าวทำพิธีเสร็จ เจ้าสาวจะทำพิธีเช่นเดียวกับเจ้าบ่าวตามลำดับ จากนั้นเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะทำพิธีส่งน้ำส่งข้าว ให้กับญาติผู้ใหญ่ต่อไป

ตอนสายขบวนเจ้าสาวเตรียมตัวกลับ โดยมีขบวนทางฝ่ายหญิงพร้อมด้วยเหล่าไปส่ง บริเวณชายบ้านมีพิธีการแย่งเจ้าบ่าวเล็กน้อย สุดท้ายขบวนฝ่ายเจ้าสาวจะปล่อยเจ้าบ่าวมาทาง ขบวนฝ่ายเจ้าสาว จากนั้นเจ้าบ่าวจะเปลี่ยนเครื่องแต่งกายโดยสวมเสื้อผ้าที่เจ้าสาวเตรียมไว้ให้ และพักอยู่ที่บ้านของเจ้าแก่ฝ่ายหญิง ระหว่างที่เจ้าบ่าวส่งขบวนกลับจะมีการฆ่าหมู 1 ตัว และ ทำอาหารรอเจ้าบ่าว เมื่อเจ้าบ่าวกลับมาจะเก็บหัวข้าวและหัวอาหารทำพิธี แล้วรับประทาน อาหารร่วมกัน

ตอนเย็น เจ้าบ่าวจะมาบ้านเจ้าสาว เจ้าสาวจะเตรียมก้อนหิน 1 ก้อน ให้เจ้าบ่าว เขยิบและรดน้ำให้เจ้าบ่าวเพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุขเช่นหิน จากนั้นเจ้าสาวจะเปลี่ยนชุดจากสีขาว เปลี่ยนเป็นชุดเสื้อสีดำ และใช้ผ้าโพกศีรษะ (เป็นชุดที่แสดงว่าผู้หญิงคนนั้นแต่งงานแล้ว) และ คืนนี้เจ้าบ่าวจะมานอนพักที่บ้านเจ้าสาว

วันที่สามหลังจากรับประทานอาหารเช้า เจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะสระผมด้วยน้ำส้มป่อย และตามผู้หลักผู้ใหญ่ เพื่อนฝูง ที่จะช่วยไปส่งที่บ้านเจ้าบ่าว และออกเดินทางกลับบ้านฝ่ายชาย พร้อมขบวนนำส่ง เมื่อมาถึงเชิงบันได พ่อกับแม่เจ้าบ่าวจะนำก้อนหิน 1 ก้อนให้เจ้าบ่าวและ เจ้าสาวเขยิบและรดน้ำให้ทั้งคู่อยู่เย็นเป็นสุขดังก้อนหิน หลังจากขึ้นบ้านเจ้าแก่ทั้งสองฝ่าย หรือพ่อของเจ้าบ่าวจะรินเหล้าพร้อมกับทำพิธี ฝ่ายเจ้าสาวเมื่อมาถึงบ้าน เจ้าบ่าวจะต้องกวาด พื้นและปูเสื่อ ให้เจ้าแก่ทั้งสองฝ่ายนั่ง แล้วรินเหล้าให้เจ้าแก่ดื่ม หลังจากนั้นเจ้าสาวจะต้องหุง ข้าวทำอาหารและรับประทานอาหารร่วมกัน เมื่อมาอยู่บ้านสามได้ 1-2 วัน ฝ่ายหญิงจะต้อง ดัมเหล้าสองหม้อให้พ่อแม่สามี และรับคำอวยพรจากท่านทั้งสอง หลังจากดัมเหล้า 1 วัน พ่อแม่ทางสามีจะต้องเอาไก่ 1 คู่ เหล้า 1 ขวด มัดมือให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวพร้อมกับมอบสิ่ง ของ เสื้อผ้าให้ไว้เป็นที่ระลึกและเป็นสินน้ำใจ และก่อนกลับไปยังบ้านเจ้าสาวจะมีการส่งเด็ก 1 คน ไปเป็นเพื่อนเจ้าบ่าวและเจ้าสาวเมื่อทำทุกอย่างเรียบร้อยจึงเป็นอันเสร็จพิธี และภายหลัง จากแต่งงาน ถ้ามีโอกาส ฝ่ายหญิงจะดัมเหล้าและไปให้กับญาติผู้ใหญ่ทางฝ่ายชาย เพื่อเป็นการ ทำความรู้จักและสร้างความสนิทสนมต่อไป

-ประเพณีงานศพ

-ประเพณีงานศพของปกากะญอชาวคริสต์

เมื่อมีคนเสียชีวิตในบ้านจะใส่โลง ตอนเย็นหลังพระอาทิตย์ตกดินจะมีบาทหลวงหรือตัวแทนบาทหลวง (หัวหน้าคริสตัง) มาสวดมนต์ให้โดยมีเนื้อความให้ดวงวิญญาณผู้ตายกลับไปอยู่กับพระเยซูในสวรรค์และสวดให้ลูกหลานหรือญาติที่อยู่เบื้องหลังมีความสุขโดยทั่วไปงานศพของชาวคริสต์ชาวปกากะญอจะเก็บไว้นาน 1 วัน หรือ 3 วัน ถ้าเก็บไว้นาน 3 วัน จะต้องสวดทุกวันตอนเย็น และในการส่งศพไปฝังทุกคนสามารถไปส่งได้ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ หญิงหรือชาย

-ประเพณีงานศพของปกากะญอชาวพุทธ

เมื่อมีผู้ใดเสียชีวิตจะมีการเปลี่ยนเสื้อผ้า แล้วแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่ใหม่ มีการผูกค้ายที่นิ้วหัวแม่มือและหัวแม่เท้าแล้วล้างหน้าศพด้วยน้ำส้มป่อย โดยล้างจากคางขึ้นมาที่หน้าผากซึ่งเป็นการล้างหน้าที่ตรงกันข้ามกับคนทั่วไป ก่อนที่จะนำไปใส่โลง ตอนเย็นจะมีการชี้ทางให้กับผู้ตายโดยการบอกทิศทางที่สลับกับคนเป็นและมีการขอ (ขบร้องเพลง) ที่เกี่ยวกับงานศพทั้งสิ้น ชาวพุทธส่วนใหญ่จะเก็บศพไว้นาน 3 วัน ทุกวันตอนเย็นหลังพระอาทิตย์ตกดินจะมีการชี้ทางให้กับคนตาย และทุกเช้า - เย็น จะมีการนำเอาอาหารไว้ให้กับคนตายวันที่ 3 ซึ่งเป็นวันที่จะเอาศพไปฝังหรือเผา คนทั้งหมู่บ้านจะหยุดงาน ผู้ที่ไปส่งศพต้องเป็นผู้ใหญ่และเป็นชายล้วน หลังจากฝังหรือเผาจะมีการเปิดตะกร้า (ก๋วย) ที่เก็บอาหาร เสิบียงต่าง ๆ และบอกกล่าวแก่ผู้ตายว่ามีอาหารทุกอย่างให้กิน เมื่อกลับมาถึงบ้านคนที่เปิดก๋วยจะต้องมัดมือให้กัน ส่วนลูกหลานหรือญาติผู้ตายจะมัดมือด้วยค้ายสีดำ เพื่อเป็นการมัดหย่ากับคนตาย

-ประเพณีเลี้ยงผีเพื่อบำบัดโรค

เมื่อปกากะญอชาวพุทธ หรือพุทธ-ผี เมื่อเกิดการเจ็บป่วยขึ้นกับบุคคลในครอบครัวและทำนายแล้วว่าเกิดจากผีบรรพบุรุษมาขอสิ่งของหรือมาขออาหารจากลูกหลานจะมีการทำพิธีเผาเมล็ดพืชต่าง ๆ อาจใช้เมล็ดพืช 5 ชนิด หรือ 7 ชนิด คั่วให้ไหม้แล้วเทลงบนใบไม้ และอธิษฐานว่าจิตใจหม้อกำลังหลา ย่อมมาอยู่ใกล้ย่อมมาขอกิน ตอนนี้อย่าได้นับถือไม่ได้เลี้ยงแล้วให้หลีกไปไกล ๆ เสร็จแล้วจะมีการฆ่าไก่ 1 ตัว มัดมือให้กับคนป่วยหรือมัดมือให้กับคนในครอบครัวโดยมัดมือข้างเดียว

6. ปัญหาสำคัญในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้าน โมงหลวง (นายวสันต์ วิรามสมบัติกุล) เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนปัจจุบันพบว่า ปัญหาของชาวบ้านส่วนมากเป็นปัญหาเรื่องปากท้อง เรื่องสุขภาพอนามัย และปัญหาสุขภาพจิตซึ่งเป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งปัญหาของชุมชนออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ปัญหาความยากจน

หมู่บ้าน โมงหลวง เป็นชุมชนชาวไทยภูเขาที่มีปัญหาด้านความยากจน ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนา ทำไร่ และข้าวไม่พอกินตลอดปี ต้องรับจ้างในบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียง และบริเวณแหล่งเพาะปลูกบ้านโหลงโปง มีชาวบ้านบางส่วนที่ออกไปรับจ้างในเมือง เช่น ทำงานบ้าน ขายของหรือทำงานในร้านค้ารายโอเค ชาวบ้านจึงนำเงินที่ได้ซื้อข้าวสารจากในเมือง หรือจากร้านค้าในหมู่บ้าน

2. ปัญหาด้านสุขภาพอนามัยและแหล่งบริการสุขภาพ

ชาวบ้านในชุมชนบ้าน โมงหลวง เป็นชุมชนเกษตรกรรม ชาวบ้านมักจะป่วยด้วยโรคต่างๆ ไป เช่น เป็นโรค ภาวะอาหาร โรคที่เกิดจากการทำงาน เช่น มีอาการปวดเอว ปวดหลัง ปวดกล้ามเนื้อ นอกจากนี้ ยังป่วยเป็นโรคที่มากับฤดูกาล เช่น โรคหวัด โรคผิวหนัง ซึ่งเป็นมากในฤดูหนาว และในฤดูฝน ในผู้สูงอายุ มักจะป่วยด้วยโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ เช่น มีอาการหอบหืด ไอเรื้อรัง มีปัญหาด้านเหงือกและฟัน และปัญหาด้านสายตา ผู้สูงอายุรายที่บุตรหลานพอมีฐานะก็จะได้รับการดูแลรักษาพยาบาลตามสมควร แต่ในรายที่บุตรหลานฐานะยากจนมักไม่ได้รับความสนใจโดยเฉพาะเรื่องสุขภาพช่องปาก ฟัน และสายตา ทำให้มีปัญหาเรื่องการรับประทานอาหารและการมองเห็น

โดยทั่วไปในการรักษาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นนั้น ชาวบ้านนิยมซื้อยาจากร้านค้า มารับประทาน เช่น ยาลดไข้ บรรเทาปวด ยาธาตุน้ำขาวแก้โรคกระเพาะอาหาร มีบางคนที่ใช้สมุนไพร หรือรักษาแบบพื้นบ้าน นอกจากนี้ไปรับบริการสุขภาพที่สถานีอนามัยบ้านโหลงโปง ซึ่งเป็นหมู่บ้านชุมชนเผ่าม้ง ห่างจากหมู่บ้าน โมงหลวงประมาณ 15 กิโลเมตรหรือไปรับบริการที่สถานีอนามัยบ้านกองแขก อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 20 กิโลเมตร หากมีการเจ็บป่วยที่มากและซับซ้อนที่สถานีอนามัยไม่สามารถให้การรักษาได้ ชาวบ้านจะไปรับบริการที่โรงพยาบาลแม่แจ่มซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 45 กิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมารับบริการด้านสุขภาพที่โรงพยาบาลแม่แจ่ม เนื่องจากมีบัตรประกันด้านสุขภาพที่เรียกว่าบัตรสงเคราะห์และบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่จ่าย 30 บาท รักษาได้ทุกโรค นอกจากนี้ยังมี

ชาวบ้านบางส่วนที่ไปรับบริการด้านสุขภาพที่โรงพยาบาลชอด หรือตามคลินิกทั่วไปซึ่งขึ้นอยู่กับเหตุผลส่วนตัวของแต่ละคน

ส่วนสตรีวัยเจริญพันธุ์ชาวปกากะญอ พบว่า มีการเจ็บป่วยด้วยโรคทั่วไปและโรคที่เกิดจากการทำงาน เช่น อาการปวดข้อ ปวดเข่า หรือปวดเอว นอกจากนี้ มีการเจ็บป่วยที่เกิดจากภาวะแทรกซ้อนจากการตั้งครรภ์และการคลอด ในสตรีที่ไม่ได้ฝากครรภ์กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เช่น เกิดภาวะทารกตายในครรภ์ ตกเลือด หรือ ทารกคลอดน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ จากศึกษาครั้งนี้พบว่าสตรีวัยเจริญพันธุ์ จำนวน 3 ใน 7 ราย ที่มีปัญหาเกี่ยวกับการตั้งครรภ์และการคลอด ซึ่งในการรักษาอาการเจ็บป่วยนั้น ถ้าเป็นการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ สตรีนิยมไปรักษาที่คลินิกหรือซื้อยามารับประทานหรือไปรักษาที่สถานเอนามัย ถ้าป่วยมากจึงจะไปรักษาตัวโรงพยาบาลเนื่องจากไม่ค่อยมีเงินสำหรับจ่ายค่ารักษาพยาบาล

3. ปัญหาด้านยาเสพติด

แต่เดิมชุมชนบ้านโม่งหลวงและหมู่บ้านใกล้เคียงมีการปลูกฝิ่น มีชาวบ้านจำนวนมากที่ติดยาฝิ่น ภายหลังจากรัฐบาลมีนโยบายให้เลิกการปลูกฝิ่นและให้เลิกสูบฝิ่น ยังมีชาวบ้านที่สูบฝิ่นอยู่จำนวนมากและปริมาณไม่ลดลง เนื่องจากยังมีคนมาขายและชาวบ้านที่สูบฝิ่นยังสามารถหาฝิ่นมาสูบได้ดังเดิม นอกจากนี้เมื่อยาฝิ่นเริ่มหายากขึ้น ชาวบ้านที่เคยสูบฝิ่นและมีวัยรุ่นบางคน เริ่มมาเสพยาบ้าแทน ชาวบ้านที่เสพยาเสพติดประเภทฝิ่นและยาบ้า นั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ชายมีจำนวนน้อยที่เป็นผู้หญิง ฉะนั้นหมู่บ้านนี้จึงมีเหตุการณ์ลักเล็กขโมยน้อยอยู่เสมอจากปัญหาดังกล่าวชาวบ้านได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาเสพติดในชุมชน จึงได้จัดทำโครงการบำบัดยาเสพติดที่มีชื่อว่า "โครงการบำบัดยาเสพติดโดยชุมชน" โดยเริ่มโครงการตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2543 โดยเชิญเจ้าหน้าที่ตำรวจมาประชุมได้มีแนวทางการบำบัดยาเสพติดในชุมชนว่า จะนำชาวบ้านที่ติดยาเสพติดไปบำบัดยาเสพติดที่ศูนย์ ในอำเภอแม่ริมหรือจะสมัครใจอยู่ละเล็กที่บ้านซึ่งที่ประชุมได้ข้อสรุปว่าจะบำบัดเองที่บ้าน ดังนั้นคณะกรรมการจึงให้เวลาลดละเลิก เป็นเวลา 2 เดือน หลังจากนั้นได้ให้แพทย์มาตรวจปีสภาวะเมื่อครบกำหนด ผลปรากฏว่ามีหลายคนที่ยังไม่สามารถ ลด ละ เลิก ได้ ซึ่งคณะกรรมการและผู้ใหญ่บ้านจึงให้โอกาสแก่ผู้ที่ตรวจปีสภาวะแล้วไม่ผ่านอีกครั้ง เมื่อสิ้นสุดโครงการเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2544 ปรากฏว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจของคณะกรรมการ พ่อแม่ ลูก ภรรยาและญาติ โครงการนี้ไม่ได้ใช้งบประมาณจากทางราชการ แต่ได้รับการสนับสนุนจากนายสุรชัย จงรักษ์ ซึ่งเป็นนายอำเภอแม่แจ่ม และนายดาบประดิษฐ์ ศติฉาย หัวหน้าชุดปราบปรามยาเสพติด สกอ.แม่แจ่ม

ภายหลังเสร็จสิ้นโครงการ คณะกรรมการ ชาวบ้านและผู้ใหญ่บ้านได้มีการประชุมหารือกันถึงกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันไม่ให้ชาวบ้านที่เลิกเสพยาเสพติดได้แล้วกลับมาใช้ยาเสพติดอีก ซึ่งทางที่ประชุมได้กำหนดบทลงโทษไว้ 3 ประการคือ

1. ตัดการใช้น้ำดื่ม น้ำใช้
2. ยึดบัตรสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล
3. แฉ่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจนำไปบำบัด

ซึ่งจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านพบว่า มีบางคนเท่านั้นที่กลับมาใช้ยาเสพติดอีกซึ่งคณะกรรมการและผู้ใหญ่บ้านกำลังหาทางแก้ไขต่อไป

ชนเผ่าปกากะญอเป็นชาวไทย ภูเขาที่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย การประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์เป็นหลัก มีประเพณีวัฒนธรรม ภาษา เป็นของตนเอง ในระยะเวลาที่ผ่านมา ชาวบ้านในชุมชนประสบปัญหาหลายประการ ได้แก่ ปัญหาความยากจน ผลผลิตข้าวที่ปลูกได้ไม่พอเพียงสำหรับการบริโภคตลอดปี ปัญหาเสพยาเสพติดในชุมชน ปัญหาทางการศึกษาและปัญหาด้านสุขภาพอนามัยรวมทั้งขาดแคลนแหล่งบริการทางด้านสุขภาพ ซึ่งปัญหาเหล่านี้รัฐได้สังเกตเห็น และได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประชาชนชาวปกากะญอมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นรวมทั้งการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมสุขภาพของสตรีวัยเจริญพันธุ์ด้วย